

בְּמֵאן דְּקָטְלָהּ דְּמִי – הרי זה כמו שהרג את האשה בנגיחה, ויתחייב בכופר, קָא מְשַׁמַּע לָן רבי שמעון שכיון שלא הרג האשה במעשה אינו חייב כופר.

רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם רבי שמעון מדבר באופן דְּרַבְּקָה וקָטְלָהּ, ודָּקָא קָשְׁיָא לָךְ מדוע אינו משלם כופר, שכן מה לי קָטְלָהּ בְּקֶרְנִים מַה לי קָטְלָהּ בְּרִבְיָעָה. יש לחלק, שכן קָרַן בְּוִנְתָּי וְלִחְיָי ולכך חייב, אך הָאִי רובע בְּוִנְתָּי לְהִנָּחַת עֲצָמוֹ הוּא ולא להזיק, ולכך פטור.

מבשרת הגמרא: בְּמֵאָה פְּלִיגִי אביי ורבא, כלומר מדוע אביי אינו מבאר כרבא. מבשרת הגמרא, מחלוקתם בְּרַגְלִי שְׂדֵרְסָה עַל גְּבִי תִינּוֹק בְּחִצָּה הַנִּיזָן – בהמה שבדרך הילוכה בחצר הניזק דרסה על אדם והרגתו, לְאִבֵּי מִשְׁלֵם כּוֹפֵר, לְרָבָא לֹא מִשְׁלֵם כּוֹפֵר, ולכך אביי אינו מבאר כרבא, שאף באופן זה שהרג ללא כוונה להזיק היה חייב כופר, כמו שהחייב כשהרג ברגלו בדרך הילוכה, אך רבא סובר שלרבי שמעון פטור מכופר באופן זה.

הגמרא חוזרת למחלוקת רב ושמואל אם שור האיציטדין כשר להקרב: תִּנְיָא בְּוִתִּית דְּרַב שבשר להקרב. ששנינו, שור הַאִיצְטְרִין אִינוֹ תְּחִיב מִיתָה וְכֹשֶׁר לְגַבִּי מִזְבֵּחַ מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּמַעֲוָשָׁה – כמו שהכריחוהו לנגות, שאנוס הוא בכך. ומבואר כדברי רב:

משנה

שור שֶׁנִּגְחַת אֶת הָאָדָם וּמָת, אם היה מוֹעֵד לנגיחת אדם, מִשְׁלֵם בַּעַל הַשּׁוֹר כּוֹפֵר ליושני המת, וְתָם פְּטוּר מִן הַכּוֹפֵר, וְזֶה וְזֶה – בין מועד ובין תם, תְּחִיבִין מִיתָה בִּסְקִילָה.

וְכֵן בְּכָן קָטַן וְכֵן בְּבֵת קִטְנָה שִׁמְתוֹ בִּנְגִיחַת הַשּׁוֹר הֵדִין כֵּן, שהשור נסקל הן תם והן מועד, ומשלם כופר אם היה מועד.

נִגַּח שור המועד עָבַד או אִמָּה כְּנַעֲנִים שֶׁטְבְּלוּ לִשְׁם עֲבֻדוֹת, מלבד שהשור נסקל, נִתָּן – משלם בעל השור לבעל העבד שְׁלִשִּׁים סָלָעִים, בֵּין שְׁהוּא יָפֵה – בין אם היה העבד שוה מֵאָה מָנֶה, ובין שְׁאִינוֹ יָפֵה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד:

גמרא

שואלת הגמרא: וְכֵן מֵאֲחֵר דְּמֵתָם קָטְלִין לִיה – מאחר שאף שור תם שהרג צריכים בית דין לסקולו, מוֹעֵד תְּחִיב מִשְׁבַּחַת לָהּ – כיצד שייך שינגח שלש פעמים ויהיה מועד, הלא בנגיחה הראשונה דינו ליסקל. הגמרא מביאה כמה אופנים ליישב דבר זה: אָמַר רַבָּה, הָכָא בְּמֵאָה עֶסְקִין, באופן שלא נגח השור אלא בְּגוֹן שְׁאִמְדוּהוּ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם – שראו את השור רץ אחר אדם לנגוחו, ואמרו בית דין שאם לא היה בורח היה השור הורג, ובין שעשה כך שלש פעמים נעשה מועד, ומכל מקום אינו נסקל כל עוד שלא הרג ממש.

רַב אִשִּׁי אָמַר, אִמְדָּנָא לֹא בְּלוֹם הוּא – אין השור נעשה מועד במה שאמדוהו שהיה הורג בלבד, אֶלָּא הָכָא בְּמֵאָה עֶסְקִין, בְּגוֹן שְׁסִיבִין לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם – שאכן נגח לשלשה אנשים אמנם לא מתו אלא סיכנם עד כדי שנעשו גוססים, ובנגיחת האחרון כבר מתו כולם, ונמצא שרק עתה לאחר שמתו חייב מיתתו, ועל הנגיחה האחרונה כבר מועד הוא ומשלם כופר.

רַב זְבִיד אָמַר, בְּגוֹן שְׁהָרַג שְׁלִשָּׁה בְּהֻמָּת, ובכך נעשה מועד, ולאחר מכן כשנגח אדם והרגו משלם כופר ונסקל. מקשה הגמרא, וְכֵן מוֹעֵד לְבִהְמָה הֵי מוֹעֵד לְאָדָם, והלא את האדם קשה ליגח יותר מהבהמה לפי שיש לו מזל, ומנין ששור זה שהועד לבהמה מועד אף לאדם.

אֶלָּא אָמַר רַב שִׁימִי, בְּגוֹן שְׁהָרַג שְׁלִשָּׁה עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, ובכך נעשה מועד לאדם, שהרי אף לעובד כוכבים יש מזל ומכל מקום נגחו השור, אך אינו נסקל על כך, לפי שאינו נסקל על הריגת עבד, ולאחר מכן כשנגח לישראל והרגו משלם כופר ונסקל. מקשה הגמרא, וְכֵן מוֹעֵד לְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים הֵי מוֹעֵד לְיִשְׂרָאֵל, והלא לישראל יש מזל יותר מעובדי כוכבים.

אֶלָּא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בְּגוֹן שְׁהָרַג שְׁלִשָּׁה בְּנֵי אָדָם מְרַפָּה, שעל הריגתם אינו נסקל, ולאחר מכן כשנגח אדם שלם והרגו משלם כופר ונסקל. מקשה הגמרא, וְכֵן מוֹעֵד לְמְרַפָּה, הֵי מוֹעֵד לְשִׁלֵּם, והלא הטריפה קרוב למיתה יותר מאדם שלם, ומנין שאף אדם שלם היה הורג.

אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא, כְּגוֹן דְּקָטְלָהּ וְעָרַק לְאִנְיָא דְּקָטְלָהּ וְעָרַק לְאִנְיָא – שבכל פעם לאחר שהעידו בו שנגח ונגמר דינו ליסקל ברח לאגם, ולכך לא סקלוהו עד שנהיה מועד.

רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא אָמַר, בְּגוֹן שְׁהוֹנִן זֻמְמִי וְזֻמְמִין – שבכל פעם שנגח השור והעידו עליו עדים ונגמר דינו ליסקל, באו עדים והזימו את הראשונים, ולכך לא סקלו את השור, ולאחר הנגיחה השלישית באו עדים אחרים והזימו את העדים המזימים, ומעתה חוזרים בית דין ומקבלים את כל העדויות על נגיחות השור, ונמצא שנעשה עתה השור מועד ומשלם כופר.

שואלת הגמרא: הִנִּיחָא אִי לְיַעֲוִדִי תוֹרָא בְּעִינִי – אם נסבור שבכדי לעשות את השור מועד די להעיד על השור בפעם אחת שנגח שלש פעמים, שְׁפִיר – מובן שבאופן זה נעשה השור מועד, אֶלָּא אִי לְיַעֲוִדִי נִבְרָא בְּעִינִי – אך אם נסבור שצריך שיעידו בפני הבעלים בין כל נגיחה ונגיחה, אם כן באופן זה שבתחילה כשהעידו על נגיחת השור הוזמו העדים, מִימָר אָמַר לִיה – יכולים הבעלים לומר, לֹא הָוָה יַעֲוֵנָא – לא הייתי יודע שהשור אכן נגח כדי שאשמרנו, שאף שהעידו עליו עדים מאחר שהוזמו לא נתקבלה עדותם.

משיבה הגמרא: כאן מדובר בְּגוֹן דְּאָמְרִי העדים האחרונים שְׂכָל אִמָּת דְּקָטְלָהּ תוֹרָה גְּבִיָּה הָוָה קָאִי – שבכל הפעמים שנגח השור היו הבעלים אצל השור וראו את הנגיחה, ואינם יכולים לטעון שלא ידעו ששורם נגח.

רַבִּינָא אָמַר, יתכן שיהיה השור מועד, בְּמִכְרִין אֶת בְּעַל הַשּׁוֹר וְאִין מִכְרִין אֶת הַשּׁוֹר – באופן שהעידו עדים על בעל השור שאחד משוריו נגח, אך אינם יודעים איזה שור היה זה, ולכך לא נסקל השור עד עתה, ולאחר הנגיחה האחרונה הכירו העדים שהוא הוא השור שנגח בפעמים הראשונות, ומשלם כופר ונסקל.

מקשה הגמרא: אם לא הכירו את השור מֵאִי הָוָה לִיה לבעל השור לְמַעַבְד כדי לשמור שלא יגח, והלא לא ידע איזה שור לשמור, ומדוע נעשה מועד.

מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּאָמְרִי לִיה בית דין, תוֹרָא נִתְּנָא אִית לָךְ בְּבִקְרָךְ – שור נגחן יש לך ברפתך, אִיבְעֵי לָךְ נְטוּרִי בּוֹלִי בְּקִרְךָ – וצריך הנך לשמור את כל הרפת: שנינו במשנה: וְזֶה וְזֶה תְּחִיבִין מִיתָה כּו'.

תִּנּוּ רַבִּנָּן, נאמר בפסוק (שמות כא כז) 'סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בָּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי, ולבארה, מִשְׁמַע שְׁנֵאמַר 'סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר', אִינִי יוֹדֵעַ שְׁנִבְלִיהָ הִיא – שהרי מתה בלא שחיטה, ונִבְלִיהָ אִסוּרָה בְּאִבְלִיהָ, ואם כן לשם מה תִּלְמֹד לזמר עוד לֹא יֵאָכַל אֶת בָּשָׂרוֹ'. אלא מִנִּיד לָךְ הַבְּתוּב – הפסוק מלמדנו כאן, שְׁאִם שְׁחָטוּ לְאַחֵר שְׁנֵגְמַר דִּינוֹ ליסקל, מכל מקום אִסוּר בְּאִבְלִיהָ. ואִין לי מפסוק זה ללמוד אֶלָּא שאסור בְּאִבְלִיהָ, בְּהִנָּחָה מִנִּין, תִּלְמֹד לזמר 'וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי'. וּמֵאִי מִשְׁמַע מִכָּאן שנאמר אף בהנאה, שְׁמַעוֹן בֶּן זֻמְאָא אָמַר, בְּאֵדָם שְׁאִמְרָה לְחִבְרִי וַיֵּצֵא אִישׁ פְּלוֹנִי נְקִי מִנְּכֶסְיוֹ וְאִין לוֹ בְּהֵם הִנָּחָה שֶׁל בְּלוֹם, ואף כאן הכוונה שיצא בעל השור נקי מכל ערך השור ואִין לוֹ בו בלוֹם, כלומר שנאסר עליו לגמרי אף בהנאה.

מקשה הגמרא: וּמִפְּמֵי דִלָּא יֵאָכַל אֶת בָּשָׂרוֹ' בא ללמד לְהִיבָא דְשְׁחָטוֹ אַחֵר שְׁנֵגְמַר דִּינוֹ שְׁאִסוּר בְּאִבְלִיהָ, אִמָּא דְהִיבָא דְשְׁחָטוֹ לְאַחֵר שְׁנֵגְמַר דִּינוֹ שְׁרִי ו– מותר בְּאִבְלִיהָ הוּא, וְהָאִי לֹא יֵאָכַל אֶת בָּשָׂרוֹ' בא ללמדנו לְהִיבָא דְשְׁקָלִיה מִסְּקָל – לאופן שנסקל השור ממש, ולומר דְאִסוּר בְּהִנָּחָה הוּא, ואף שלא נאמר בתיבות אלו איסור הנאה, מכל מקום יש ללמוד מכלל אף איסור הנאה, וּבְדַרְבֵּי אַבְהוֹ, דְאָמַר רַבִּי אַבְהוֹ אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, כָּל מְקוֹם שְׁנֵאמַר 'לֹא יֵאָכַל', לֹא

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד א

1 תֹּאכַל' לֹא תֹאכְלוּ, אַחֵר אִיסוּר אֲכִילָה וְאַחֵר אִיסוּר הֶנְאָה
2 בְּמִשְׁמַע, עַד שִׁפְרִט לָךְ הַכָּתוּב שְׁמוּתָר בַּהֲנָא בְּדֶרֶךְ שְׁפִרְט לָךְ
3 בְּנִבְיָלָה – שְׁנֵאמַר בַּה' לֹא תֹאכְלוּ וּמִכָּל מְקוֹם הוֹצֵר לְפָרֶשׁ וְלוֹמַר
4 שְׁמוּתָר בַּהֲנָא, שֶׁהִתִּיר לְתַתּוּ לְגַר בְּנִתְיָנָה וְלַעֲוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּמִכְיָרָה,
5 וּמִשְׁמַע שְׁלוּלָא כֵּן הִיָּה אִסוּר בַּהֲנָא. וְאִם בְּשׁוּר הִנְסָקֵל יֵשׁ לוֹמַר
6 שְׁלַכְךָ נֵאמַר 'וְלֹא יֹאכַל אֶת בִּשְׁרוֹ' לֹאֻסְרוּ בַּהֲנָא לְאַחֵר שְׁנִסְקֵל, אֵךְ
7 לְפָנֵי שְׁנִסְקֵל אִם שְׁנִגְמַר דִּינוּ לִיסְקֵל אִינוּ נֹאסֵר בִּאֲכִילָה וּבַהֲנָא.
8 אֲמַרִי, הֲנִי מִיָּלִי שְׁלִשׁוֹן אֲכִילָה כּוֹלֵל אִיסוּר הֲנָא, הִיכָא דְנִפְיֵק לִיָּה
9 אִיסוּר אֲכִילָה וְאִיסוּר הֶנְאָה מְקָרָא מִ'לֹא יֹאכַל' – בְּאֹפֶן שְׁמֵאוֹתוֹ
10 פְּסוּק לְמַדִּים הֵן אֶת אִיסוּר הֲאֲכִילָה וְהֵן אֶת אִיסוּר הַהֲנָא, שְׁמֵאֲחֵר
11 וְהִיָּה צָרִיךְ לְכַתּוּב שֶׁאִסוּר בִּאֲכִילָה כִּלְלָה הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן זֶה אִם אֶת
12 אִיסוּר הַהֲנָא, אֲכַל הָכָא בְּשׁוּר הִנְסָקֵל דְּאִיסוּר אֲכִילָה מְפָקֵל יִפְקֵל

13 נִפְקָא – שְׁעִיקָר אִיסוּר הֲאֲכִילָה לְמַדִּים מִמָּה שְׁנִסְקֵל הַשּׁוּר שְׁנֵהִיָּה בִּכְךָ
14 נְבִילָה, אִי סְלָקָא דְעֵתָךְ שְׁהֵאִי 'לֹא יֹאכַל אֶת בִּשְׁרוֹ' אִיסוּר הֶנְאָה
15 הוּא – בֵּא לֹמַר שֶׁאִסוּר אִם בַּהֲנָא, אִם כֵּן נִכְתּוּב רַחֲמָנָא לֹא יִהְיֶה,
16 וּמִדּוּעַ הוֹצֵר לְכַתּוּב בְּלִשׁוֹן אֲכִילָה. וּבַהֲכֵרַח שְׁבֵא לֹאֻסֵּר אִם בִּאִיסוּר
17 אֲכִילָה, וְהִיָּינוּ בְּשׁוּר שְׁנִגְמַר דִּינוּ לִיסְקֵל וְעַדִּין לֹא נִסְקֵל.
18 אִי נִפְי, אִם אִם נֵאמַר שְׁכוּוֹנָת הַפְּסוּק לֹאֻסֵּר בַּהֲנָא שׁוּר הִנְסָקֵל, הִיָּה
19 דִּי שִׁיָּהִיָּה כְּתוּב 'לֹא יֹאכַל', 'אֶת בִּשְׁרוֹ' לָמָּה לִּי, אֵלֹא וְדֵאִי בֵּא לְרַבּוֹת,
20 דֵּאִם עַל גַּב דְּעֵבְדִּיהָ כְּעֵין בִּשְׁרֵי דְשִׁחְטִיהָ אִסוּר – שֶׁאִם בְּאֹפֶן שְׁעֵשָׂה
21 אֶת הַשּׁוּר כְּעֵין בִּשְׁרֵי, כְּלוֹמַר שְׁשַׁחֲטוּ, מִכָּל מְקוֹם לֹא יֹאכַל.
22 מִר זֹוֹטְרָא מִקְשָׁה עַל דְּרִשְׁתָּ הַבְּרִיָּיתָא: מִתְקִיף לָהּ מִר זֹוֹטְרָא, אִם
23 מִכָּאן לְמַדִּים לֹאֻסֵּר הֲאֲכִילָה כְּשִׁשַׁחֲטוּ, אִימָא הֲנִי מִיָּלִי שֶׁאִסוּר,
24 בְּאֹפֶן

הברייתא לעיל:
הגמרא מביאה דרשות נוספות מהפסוק 'ובעל השור נקי' תנו רבנן,
'ובעל השור נקי' רבי אליעזר אומר נקי מחצי כופר – פסוק זה בא
לפטור את בעל השור מלשלם כופר, שפטור אף מחצי כופר.
אמר לו רבי עקיבא לרבי אליעזר, והלא הוא עצמו אין משתלם
אלא מנפול – והלא כל תשלומי שור תם אינם משתלמים אלא מגוף
השור, ואם כן אף בלא פסוק אין אפשרות לחייבו בחצי כופר, שכן
יאמר בעל השור לניזק הריאתה – הבא את השור לבית דין וישלם לך
– וישלמו לך ממנו, שכיון שסוקלים את השור אינו שוה כלום, ומדיחין
גיבה תשלום החצי כופר.
אמר לו רבי אליעזר רבי עקיבא, וכי כך אני בעיניך שדיני בזה
שחייב מיתה – וכי חשוד אני בעיניך שכונתי היתה לדרוש על שור
שחייב מיתה, אין דיני אלא בשחמית את האדם על פי עד אחד או
על פי בעלים, שבאופנים אלו אין השור נהרג, ובהם בא הפסוק לומר
שאינו משלם חצי כופר.
מקשה הגמרא: על פי בעלים, מודה בקנס הוא – באופן שהבעלים
מודים הלא לכאורה ודאי פטור על הכופר אף בלא הפסוק, שהרי חצי
הכופר הוא קנס כשם שתשלום חצי הנזק הוא קנס, והמודה בקנס
פטור. מתרצת הגמרא, קסבר רבי אליעזר בנפלא כפרה – שתשלום
הכופר הוא כפרה על בעל השור, והיה מקום לומר שכשם שאדם
מתחייב קרבן חטאת על פי עצמו או על פי עד אחד, הוא הדין לענין
כופר, ולכן צריך למעט מבעל השור נקי.
תניא אידך, כך אמר לו רבי אליעזר לרבי עקיבא, עקיבא, כך אני
בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה, אין דיני אלא באופן שמתכוון
השור להרוג את ההקמה והרג את האדם, או במתכוון למצרי והרג
ישראל, לנפלים והרג בן קיימא, שבאופנים אלו מבואר לקמן (מד).
שאין השור נהרג, והוצרך הפסוק לומר שאינו משלם כופר בתם.
מבררת הגמרא: הן אמר ליה ברישא – איזו תשובה השיב רבי אליעזר
קודם לרבי עקיבא.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בכך: רב כהנא משמיה דרבא
אמר, מתכוון לבהמה והרג אדם, אמר ליה ברישא, רב מבימי
משמיה דרבא אמר המית על פי עד אחד או על פי הבעלים אמר ליה
ברישא, וביאור סברתם, רב כהנא משמיה דרבא אמר, מתכוון אמר
ליה ברישא, משל למה הדבר דומה, לציד ששולח – מעלה דגים מן
הים

היבא דרבך צור – באופן שבדק סלע מחודד שיהיה כשר לשחיטה
ושחט בו, ולכן נאסר משום דעבדיה בעין סקילה – שהמיתו באבן
בעין הסקילה, אבל היבא דשחמיה בסבין, לא יאסר באבילה.
אמר – תירצו בני הישיבה, אמו סבין בתיבא באורייתא – וכי נאמר
בפירוש בתורה סבין לענין שחיטה יותר מצור, והתנן במשנה (חולין
טו) השוחט במגל יר, בצור – סלע מחודד, ובקנה – חתיכת עץ
שהידרו בסבין, שחמיתו בשירה. הרי שאף בצור כשירה השחיטה
בסבין, ואין לומר שתיאסר בהנאה בצור יותר מאם שחט את השור
הנסקל בסבין.
שואלת הגמרא על הברייתא: והשתא לאחר שנתבאר דנפקא ליה –
שלפי רבי אבהו אפשר ללמוד איסור אכילה ואיסור הנאה מ'לא
יאכל את בשרו', בעל השור נקי' שממנו למדה הברייתא את איסור
ההנאה, למה לי.
משיבה הגמרא: פסוק זה נצרך להנאת עורו – לאסור בהנאה אף את
עור השור הנסקל, דמלקא דעתך אמינא שבשרו הוא דאסור
בהנאה, אבל עורו נשתרי בהנאה, קמשמע לן בעל השור נקי' –
שירצא בעל השור נקי לגמרי מהשור, ואף עורו נאסר.
שואלת הגמרא: ולהנה תנא – ולאותם תנאים, דמפקין ליה להאי –
שדורשים את הפסוק בעל השור נקי' לדרשה אחרת, [דבדעין
למימר קמן – וכמו שיובא להלן], הנאת עורו מנא להו – מניין לדעתם
שאף העור אסור בהנאה. משיבה הגמרא, נפקא להו מ'את בשרו' –
דורשים הם ממה שנאמר 'את בשרו' שתיבת 'את' באה לרבות את
הטפל לבשרו, ומאי ניהו – ומהו הדבר הטפל לבשר, עורו.
שואלת הגמרא: והאי תנא של הברייתא לעיל שדורש לאסור הנאת
עורו מ'בעל השור נקי', מדוע אינו דורש מ'את'. משיבה הגמרא, 'את'
לא דריש – אותו תנא סובר שאין לדרוש כלל לחיבת 'את', ובדתינא
בברייתא שיש תנא הסובר כן, שמעון העמסוני ואמרי לה – ויש
אומרים נחמיה העמסוני, תיה דורש כל אתין שפתיורה, בין שחניע
ל'את' ה' אלהיך תירא' (דברים ו יג) לא ידע מה לרבות ממנו, ולכן
פירש – עוב דרכו וחזר בו מכל הדרשות שדרש. אמרו לו תלמידיו,
רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם בשם שקבלתי
שקר על הדרשה – על מה שדרשתי כך קבלתי שקר על הפרשה
– על שחזרתי בי. עד שבא רבי עקיבא ולימד שאף פסוק זה יש
לדרוש, 'את' ה' אלהיך תירא' לרבות שיש לירא מתלמידי חכמים.
ומבואר שנחמיה העמסוני אינו דורש לרבות מ'את', וכדעתו סוברת

אגרות קודש

ב"ה, י"ח תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מ'ו' תמוז, בו כותב אשר בקרוב ימלאו לו תשע עשרה שנה ותיכף אחר זה
ממשיך מויכוחו עם הנהלת הישיבה שאינו יכול לקיים דרישתם ללמוד מתאים לסדרי הישיבה וכו'.
הנה בטח גם הוא מבין שזהו סתירה מרישא לסיפא כי אם בקרוב ימלאו לו תשע עשרה שנה בודאי
אי אפשר שיהי' לו הנסיון בחינוך ובאופני הנהגה[ה], כאדם של כמה עשיריות שנים ובמילא מובן אשר
החלטותיו בזה שזה אי אפשר וזה מוכרח וכו' הרי עלולים לטעות ובפרט כשאלו העוסקים במשך כמה
שנים בחנוך ואינם נוגעים בדבר אומרים ההיפך מהחלטתו הוא, ובנוסף על זה ההנה כיון שהמסובב
מהחלטתו הוא שהזניח את הלימוד יצא מהישיבה ומהמשמעת שם וכו' הרי בטח קרוב לודאי גם
בעיניו שזהו מתעלולי ופתוויי היצר הרע המתנכל בכל הדרכים האפשרים לנתק את האדם מעבודת
הבורא, ובא אליו בטענות של יראת שמים כבוד אם, מוצא כמה אשמות בהנהלת הישיבה כו'.

המשך בעמוד הבא